

DÜŞÜNENLERİN DÜŞÜNCELERİ

Tartışmaya katılan herkes bir noktada birleşiyor: Çağdaş Türk müziği tek sesli olmaz, çok sesli olacaktır. Birleşilen bir nokta daha var: Divan müziğinin üstün değerdeki eserlerinin geliştirileceğini

söylemek yanlış bir şeydir. İtri'nin bir ezgisini kanon haline getirmek doğru olmaz. Dedede Efendi'yi bu yolla çok seslendirmek ile Bach'ı tek seslendirmek arasında tutum yönünden hiçbir fark yoktur.

G-MİLLİYET-34

TÜRK MÜZİĞİ ÜZERİNE GERÇEKLER

SON aylarda eski Kültür Bakanının Atatürk'ün çeşitli devrimlerine zıt düşen bazı davranışları üzerine açılan tartışma, belirli çevrelerde bile bile yanlış bir rayın üzerine oturtuldu ve «alaturka alafanga» kavgası haline getirilerek Atatürk'ün söylediği sözleri, yaptığı işleri savunan kişiler hani neredeyse Türk ve Türklük düşmanı gibi gösterilmeye çalışıldı.

Uzun yolda bunun gibi küçük hesaplar hiçbir zaman doğru çıkmamıştır, yürüyen uygarlığın önüne dikilenler, ellerinde hangi bayrağı tutarlarsa tutsunlar, ezilip toz olmuşlardır ama gazete okuyucularının geçici bir süre için bile aldatılmasına katlanamadığım için, tartışmayı kendi açımdan kapatmadan önce, burada bazı noktaları aydınlatmayı gerekli görüyorum. Bizler ne dedik - onlar ne dedi'ye girişmeden, bazı kavramlarda anlaşmaya varmak gereklidir. Önce «Türk Müziği» sözünden ne anlıyoruz, bunu araştıralım. «Türk Müziği genel bir deyimdir; bunun içine yaşayan halk müziğimiz, tarihi divan müziği, günümüzün yoz müziği (ve çağdaş Türk müziği girer) 1». Hangi ansiklopediyi açarsak açalım, aşağı yukarı buna benzer bir tanımlamayla karşılaşırız. Yani hem Aşık Veyse'l'in yakıştı türküler, hem Aydın zeybeği, hem davul - zurna, hem Dedede Efendi, hem Viyana kapılarına dayanan Yeniçeri Mehterhanesi, hem Fikret Kızılok'un söylediği şeyler, hem Avni Anıl'ın besteleri, hem Saygun'ların, Arel'lerin, Usmanbaş'ların kompozisyonları, hepsi birden Türk Müziğini meydana getirirler. Şu son kavga da Türk Müziği deyince sadece İtri'yi veya divan müziğini anlayan, diline ve kalemine dolayan çevrelerle yüz yüze gelmek benim için gerçekten talihsizlik olmuştur.

İTRİ GELİŞİR Mİ?

YAZAN :

Suna KAN

se, bir İtri «ayın»ı de öylece değiştirilemez 3».

Bunun gibi girişimlerin «Süleymaniye veya Sultanahmet caminin duvarları kirlenmiş, temiz görünsün diye badana sürmekten farkı yoktur 4». Evet, demek ki tarihimizin üstün değerdeki eserlerine dokunmayacağız.

MÜZELİK FOSİLLER

Şimdi sıra, yanlış anlaşılan başka iki deyim geldi. Değişmeyen, donup kalmış eski varlıklara jeolojide «fossil» derler. Bu deyim müzikte Beethoven'ler, Chopin'ler, Brahms'lar için ilk defa Honnegger kullanmıştır. Demek ki fossil sözcüğü ile birşeyi küçümsemeyiz biz, onun değiştirilemez eski bir varlık olduğunu anlatırız. Eğer eski varlık değersizse atılır, değersizse üstün değerdeki bütün eserlerin titizlikle saklandığı, halkın yararına açık tutulduğu «müzeler»e konur. Yirminci yüzyıl, bütün dünyada fosillerin günlük hayatın içinde cirir atığı, yeni eserlerin yaşama alanını daralttığı bir çağdır. Bu durumdan Honnegger gibi yakın Türk sanatçıları da vardır. Örneğin İhan Usmanbaş, son tartışmalar sırasında düzenlenen bir ankete «Fosilleşmiş Değerler Dair» başlığıyla verdiği cevabı şu sözlerle bitirmiştir:

«Değişen toplumlar değişmesi gereken sanatlarını eski yapılar, eski kilseler, eski camiler gibi saklayamazlardı. Bunların değişmesini isteme-

istiyorlardı. Eğitim yöntemlerini bu düzen üzerine kurmuşlar, genç sanatçıları bir rekorcu gibi yetiştiriyorlar, iyiden iyiye turistik amaçlara yönelmiş, fosil değerler yarışmalarına sürüyorlardı. Konser salonlarını hep aynı kalabalık dolduruyor, hep aynı eserler hep aynı hayranlıkla dinleniyor, hep aynı çalgıcılar hep aynı bikkınlıkla sanat sunmaya çalışıyorlardı. Her iki tutucu çevre de fosilleşmiş değerleri canlı kılabilmek için masal kahramanları doğurmaya çalışmaktan başka birşey yapmıyordu... 5».

TÜRK TOPLUMU

DEĞİŞMİŞTİR

Umarım ki, Türk toplumunun 1923'ten sonra değiştiğini kimse reddetmez, ya da reddedemez. Bu değişikliğin müzik dalında nasıl olacağı, ni Atatürk 1 Kasım 1934 tarihindeki Kamutay söylevinde kesinlikle ve açıklıkla belirtmiştir: «Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikiye değişikliği olabilir, kavrayabilmesidir. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musiki kuralına göre işlemek gerektir. Ancak bu sayede, Türk ulusal musikisi yükselir, evrensel musikiye yerini alabilir.» Ve bu yapılmıştır. Önce İstanbul Konservatuarında divan müziğinin seçkin örnekleri toplanmış, sonra uzmanlar bilim-

biri olmasına rağmen, ayrı bir musiki dili ile konuşmuş olması dolayısıyla ne yazık ki, dünyaca tanınmamış bulunan İtri gibi bir dehânın 7» değerlendirilmesi nasıl yapılacaktır? Devlet Konser Salonunda sonu nereye varacağı belli olmayan, gericiğin bayrak gibi ellerine alıp müzikteki ileri atılışı önlemeye çalışacakları bir İtri Gecesi mi müzenlemek, yoksa «ilmi bir enstitüde divan müziğinin şaheserlerini toplamak, o çağın tınısıyla seslendirmek, manyetik şerit üzerine kaydetmek, gerekirse müze ve kütüphane çerçevesi içinde seslendirmek ve bu eserlerin notasını yayınlamak 8» mi?

ÇAĞDAŞ

MÜZİĞİMİZİ

TANIMALIYIZ

Yukarıda da belirttiğim gibi, çağdaş Türk müziğinin, son musiki kurallarına göre çoksesli olacağını hepimiz kabul ediyoruz. Ama bu çokseslilik rastgele yapılamaz, tekniği okulda öğrenilir ve alaylıların elinden (eğer karşımızdaki bir dâhi değilse) ancak yoz müzik çıkar. Yılan hikâyesine dönen tartışmada, karşı taraftan Adnan Saygun'u, Erkin'i, Rey'i, Akse'si, Kodallı'yı, Ainar'ı «Türk bestecisi», Yunus Emre Oratoryosu, sunu, Köçekçeyi, Anadolu Türkülerini, İtri Scherzo'sunu, Atatürk Oratoryosunu, Kanun Konçertosunu «Türk Müziği» suyan tek bir kalemin çıkarması olması yapılacak birşeydir. Bizim sadece tarihimiz mi var, İtri'den, halk müziğimizden esinlenecek evrensel eserler yaratan ve (20. yüzyılın başında ortaya çıkan bu akımın da ötesinde) en ileri müzik düşü-

delayan çevrelerle yüzleşmek benim için gerçekten talihsizlik olmuştur.

İTRİ GELİŞİR Mİ?

Bunun dışında, sanırım, tartışmaya katılan herkes bir noktada birleşiyor: Çağdaş Türk müziği teklesli olamaz, çoksesli olacaktır. Birleşilen bir nokta daha var: Divan müziğinin üstün değerdeki eserlerinin geliştirilmesini söylemek yanlış bir şeydir. TRT'nin açtığı yarışmada yapıldığı gibi İtrî'nin bir ezgisi kanon haline getirmek doğru olmaz, Dede Efendi'yi bu yolla çökseslendirmek ile Bach'ı tekleslendirmek arasında tutum yönünden hiçbir fark yoktur. «İtrî gelişmez! İtrî'nin gelişmesini Necil Kâzım'ın eserinde, Erkin'in senfonisinde buluyoruz bugün, eski makamlar, Atatürk'ün anladığı şekilde Saygun'un kompozisyonlarında yaşıyor?»

«İtrî'yi geliştirmek, Dede'nin musikisini inkışaf ettirmek, seslendirmek filân gibi çok garip lâflar oluyor. Bunlar, sanatın alfabesini dahi yoklamamıza benziyorlar. Zira şaheserler «geliştirilemez», onlar bir defa yaratılır ve en mükemmel olurlar. Nasıl Fuzuli siiri veya bir Bethooven bestesi geliştirilemezse, bir Fidyas veya Mikalancelo heykeli nasıl inkışaf ettirilemez-

«Değişen toplumlar değişmesi gereken sanatlarını eski yapılar, eski kiliseler, eski camiler gibi saklayamazlar. Bunların değişmesini istemeyenler ya çalışma alanlarının elden kaçmasını göze alamayan sözde uzmanlar ya da, kafaca hep eskide yaşamak isteyen düşseverlerdir. Savaşlarındaki çelişkiyi göremedikleri gibi, yeni değişimleri yaşamakta olan çevrelerdeki ters etkileri anlayamazlar.»

Başka tutucu çevreler de türedi bu genç toplumlarda. Bunlar, özendikleri Batı sanatlarının yozlaşmış eğitim yöntemlerini, sanat kurumlarını, bu kurumların göstermelik faaliyetlerini, göklere çıkarılan ünlüleri, ünlülerini çözüm yolları arayan genç toplumlara yeni değişimin simgeleri diye sunmaya çalışıyorlardı. Batıdaki ticarî, turistik ölmüş değerler saltanatını, fosilleşmiş çevrelerin beğenilerini yeni toplumlara aşılacak istiyorlardı. — Türkiye'de de böyle oldu bu. Doğu'da, Batıda bir takım çevreler, toplumlara yeni değişimlerden habersiz kılmak, alışılmış bir tekdüzeliğin kaygusuzluğuna, rahatlığına gömmek için müzeler dolduruyor, sergiler açıyor, festivaller düzenliyor, yüz, ikiyüz, besyüz yıllık dönümlerin gösterişli kutlamalarıyla genç insanları yaşamadıkları, inanmadıkları bir ortamda dondurmak

«Musikisi yukselebilir, evrensel musikide yerini alabilir.» Ve bu yapılmıştır. Önce İstanbul Konservatuarında divan müziğinin seçkin örnekleri toplanmış, sonra uzmanlar bilimsel yöntemlerle halk müziği mizi derlemişler, «genel son musiki kuralları»nın öğretildiği Devlet Konservatuarında bestecilerimizin hizmetine sunmuşlardır. Biz bugün Devletin (Atatürk'ün kalemiyle çizilmiş) müzik politikasından ayrılarak teklesli piyasa müziğine çalgıcı yetiştirecek bir öğretimi Konservatuara sokmaya niyetlenenlere karşı çıkıyorsak, bu, halk müziğimizi ve divan müziğimizi reddetmek anlamına gelmez. «Eski sanatımızı en iyi şekilde değerlendirme olanağını sağlamak ereğiyledir ki, Ankara Devlet Konservatuarının kompozisyon bölümünde, eski Türk sanat musikisinin tarihin akışı içindeki yeri ve bütün özellikleri genişlemesine ve derinlemesine okutulmuş... Ayrıca halk musikimiz, kompozisyon alanında yetişen gençlere bilim yollarından öğretilmiştir..»

Böylelikle, sanırım, esasta kimseyle ayrı düşmediğimiz ortaya çıkıyor. Kanımca, gerici belli bir çevrenin dışında, bazı sanatçılar ve aydınlarla sadece yöntemde ayrılıyoruz; altını çizerek belirtiyim, «Bizim yetiştirdiğimiz en büyük sanat adamlarından

İtrî'lerden, halk müziğimizden esinlenen evrensel eserler yaratan ve (20. yüzyılın başında ortaya çıkan bu akımın da ötesinde) en ileri müzik dilini konuşan çağdaş sanatçılarız yok mu?.. Hatta eğer elektronik eserler yapan Bülent Aral'de, raslantı müziği yazar Usmanbaş'da toprağımızın kokusunu bulmuyorsak suç kendi burnumuzda aramamız diyeceğim. Müzik alanında yeni bir tekniği benimseydikten sonra yarım yüzyılı bile doldurmadan Türkiye kadar büyük atılım yapmış ikinci bir ulus yoktur yeryüzünde. Birbirimizi milliyetsizlikle suçlayacak yerde bu gerçeği görelim ve uygarlık savaşının sadece fabrikayla, yolla yürütülemeyeceğini kabul edelim, bizi geriye götürecek yanlış adımlar atılmaktan, Cahit Külebi'nin dediği gibi, «kum saati»ni otuz yılda bir geriye çevirip başladığımız noktaya dönmekten titizlikle kaçalım.

- 1 — Dünya, 24.XII.1971
- 2 — Faruk Güvenc, Barış 17.XI.1971
- 3 — Ahmet Kabaklı, Tercüman 24.XII.1971
- 4 — Sadettin Heper, Tercüman (Inci) 5.I.1972
- 5 — Barış 2.XII.1971
- 6, 7 — Adnan Saygun, Cumhuriyet 27.XII.1971
- 8 — Faruk Güvenc, Barış 17.XI.1971